

bart, og er tillige i sig selv et publikationssted for forskning, idet Ole Widning har bidraget med en på engelsk skrevet redegørelse for Carl Christian Rafns levned og indsats for studiet af vestnordisk.

Niels Åge Nielsen.

Viborg landstings dombøger 1616. Sagsreferater og domskonklusioner. Udgivet af Landsarkivet for Nørrejylland ved Poul Rasmussen. 1965. 390 s. (stencileret).

Dette bind referater af de domme, som Viborg landsting afsagde i løbet af året 1616, er det første bind i en duplikeret udgave af landstingsdomme, som det nørrejske landsarkiv har planlagt. Initiativet er nuværende rigsarkivar Johan Hvidtfeldts, og udgiverarbejdet er med vanlig omhu udført af arkivar Poul Rasmussen.

Fra tiden før 1616 er kun bevaret spredte dombøger, og dem agter arkivet at udgive in extenso. Fra og med 1616 er overleveringen imidlertid mere omfattende – for tiåret 1616–25 findes således hele 24 dombøger – og man må derfor fra dette tidspunkt nøjes med en udgave, der refererer sagerne og gengiver domskonklusionerne. 1616 er iøvrigt det første år med en fuldstændig overlevering af alle de tre rækker, hvori dombøgerne i tiden 1600–1664 var inddelt. Så også af den grund er 1616 et godt udgangspunkt for den nye udgave.

De tre rækker omfatter under A dommene i sager fra Vendsyssel, Thy, Mors og Salling samt fra Fjends og Nørlyng herreder, B. har dommene vedrørende resten af Viborg stift samt hele Århus stift, og C indeholder domme i sager fra Ribe stift. Udgaven gengiver nu sagerne på den måde, at der først meddeles oplysninger om de enkelte sagers parter og genstande samt det nødvendige til forståelse af dommene og deres motiveringer. Dernæst anføres selve domskonklusio-

nerne ordret med udeladelse af de faste formularer, og endelig noteres de kulturhistorisk og økonomisk interessante oplysninger, dommene indeholder.

Det er klart, at en udgave som denne i høj grad vil lette benytterne arbejdet med de omfattende dombøger. I mange tilfælde vil det ikke mere være nødvendigt at gå til originalerne, og under alle omstændigheder vil det blive nemmere at skaffe sig overblik over dombøgernes indhold. Disponeringen af referaterne er god, og fortræffelige registre gør udgaven særdeles let at arbejde med.

Landsarkivet i Viborg følger med denne udgave endnu et led til den kæde af gode hjælpemidler, det i disse år forsyner sine benyttede med. Og arkivar Poul Rasmussen har megen ære af sit arbejde.

H. P. Clausen.

Lægdsruller ca. 1830–ca. 1930, afleveret af 1. og 2. udskrivningskreds. Med indledning af arkivar Knud Rasmussen. Foreløbige arkivregistraturer udgivet af Landsarkivet for Sjælland. 1965. 96 s. (stencileret).

Lægdsrullerne er, set fra en historikers synspunkt, en særdeles nyttig og interessant kilde, fordi man her har akkumuleret oplysninger om den mandlige befolkning over en ganske lang periode. Det var ikke en let opgave efter 1788, da udskrivningsvæsenet reorganiseredes i forbindelse med stavnsbåndets løsning, at registrere omkring 1/4 mill. mennesker og sikre sig kontrollen med deres færden. Men systemet etableredes, og grunden blev lagt til et omfattende historisk kildemateriale af betydning både for personalhistorikere og demografer.

Det sjællandske landsarkiv har udgivet en stencileret oversigt over lægdsrullerne fra det sjællandske område fra o. 1830–1930, og i forbindelse

hermed har arkivar Knud Rasmussen givet en særdeles klar og instruktiv gennemgang af lægdsvæsenets udvikling fra 1788 til 1914. Denne indledning vil være til stor nytte for alle, der skal bruge lægdsrullerne som kilde. Men den har også sin værdi i sig selv som skildring af et stykke administrationshistorie med nær tilknytning til udviklingen af den personlige frihed her i landet.

Arkivar Knud Rasmussen antyder i nogle afsluttende bemærkninger væsentlige problemstillinger i forbindelse med lægdsvæsenets historie: Hvordan fungerede kontrollen? Havde enevælden andre hensigter end det ud-

skrivningsmæssige med kontrolapparatet? Hvordan står lægdsrullerne i relation til andre offentlige kontrolforanstaltninger og dermed, set i en større sammenhæng, til den personlige friheds udvikling?

Det er spørgsmål af største interesse for samfundshistorien. De har naturligvis kun kunnet nævnes i Knud Rasmussens oplæg til dette praktiske hjælpemiddel, men man må håbe, at lægdsrullerne ud over det personalhistoriske også vil blive brugt til løsning af problemer med denne videre samfundsmæssige relevans.

H. P. Clausen.